

Dějiny úpolových sportů

doc. PhDr. Zdenko Reguli, Ph.D.

Úkoly studia dějin úpolových sportů

☞ Znáť

- Historické události v datech
- Historické události v souvislostech

☞ Chápat interpretace dějin

☞ Interpretovat

☞ Předmět ukončen ústní zkouškou

☞ Seminární práce

Obsah předmětu

- ☞ Úvod do dějin úpolů
- ☞ Úpolové disciplíny v dějinách
- ☞ Úpolové sporty na území ČR

- ☞ Základní literatura (další odkazy u jednotlivých témat)
  - Grexa, J. Přehled světových dějin sportu.
  - Reguli, Z. Úpolové sporty
  - Přednášky předmětu Dějiny úpolových sportů
  - Olivová, V. Lidé a hry
  - Zamarovský, V. Vzkříšení Olympie
  - Leakey, R. Původ lidstva
  - Flori, J. Rytíři a rytířství ve středověku
  - [Documentary resources](#)

Vztah s jinými předměty (SEBS)

- Dějiny úpolových sportů – převážně okcidentální tradice
- Bojová umění – převážně východoasijská tradice
- Box, Karate, Džúdó, Zápas, Aikidó – základy dějin v jednotlivých předmětech

Časová osa

- ▣ Pravěk 3 mil. – 3500 př.n.l.
- ▣ Starověk - 5. stol n.l.
- ▣ Středověk - 15. stol n.l.
- ▣ Novověk - 18.-20. stol. n.l.
- ▣ Moderní dějiny - současnost

Pravěk

■ Doba kamenná (cca 3 miliony let př. n. l. - 4. tisíciletí př. n. l.)

- Homo habilis 2,33 mil.
- Homo sapiens 280 tis.

■ Starší doba kamenná

- Paleolit (cca do 11. tisíciletí př. n. l.)
- Mezolit (cca do 8. tisíciletí př. n. l.)

■ Mladší doba kamenná

- Neolit (cca do 5200 př. n. l.)
- Eneolit (chalkolit, doba měděná, na Předním východě cca do 3500 př. n. l.)

Starověk

- ☞ Doba bronzová (cca do 750 př. n. l.)
  - Starší doba bronzová (cca do 1550 př. n. l.)
  - Střední doba bronzová (cca do 1330 př. n. l.)
  - Mladší doba bronzová (cca do 750 př. n. l.)
- ☞ Doba železná (cca 750 př. n. l. - 0)
  - Starší doba železná (cca do 400 př. n. l.)
  - Mladší doba železná (cca do 0)
- ☞ Doba římská (cca 0 - 400 n. l.)
- ☞ Doba stěhování národů (cca po 400 n. l.)

Středověk

- Raný středověk 5. - 11. století
- Vrcholný středověk 11. - 14. století
- Pozdní středověk 14. - 15. století

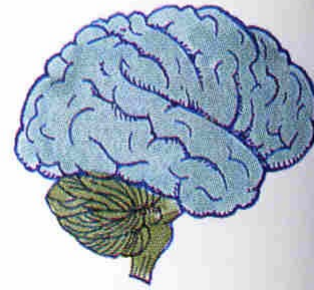
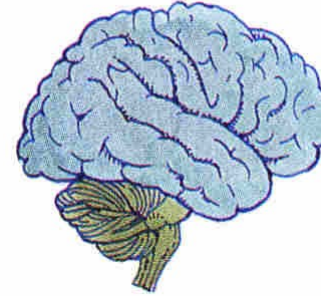
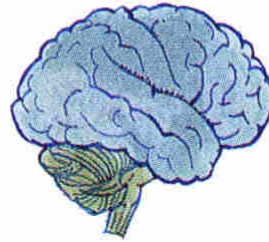
Novověk / moderní dějiny

- 1492, objevení Ameriky.
- 1485, konec války Růží (Anglie)
- 1453, dobytí Konstantinopole Turky
- 1517, veřejné vystoupení M. Luthera
- atd.

Boj ve vývoji lidstva

- ☛ Člověk – lovec
- ☛ Člověk – lovná zvíře
- ☛ M. Tyrš považoval válku za „matku a roditelku všech téměř cvičení tělesných“.
- ☛ Zvyšování fyzické zdatnosti a otužilosti
- ☛ Nácvik bojových technik, zacházení se zbraněmi

Prehistorie

Australopithecus robustus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens neanderthalensis

Homo sapiens sapiens

Prehistorie

Úpolové činnosti na počátku lidstva:

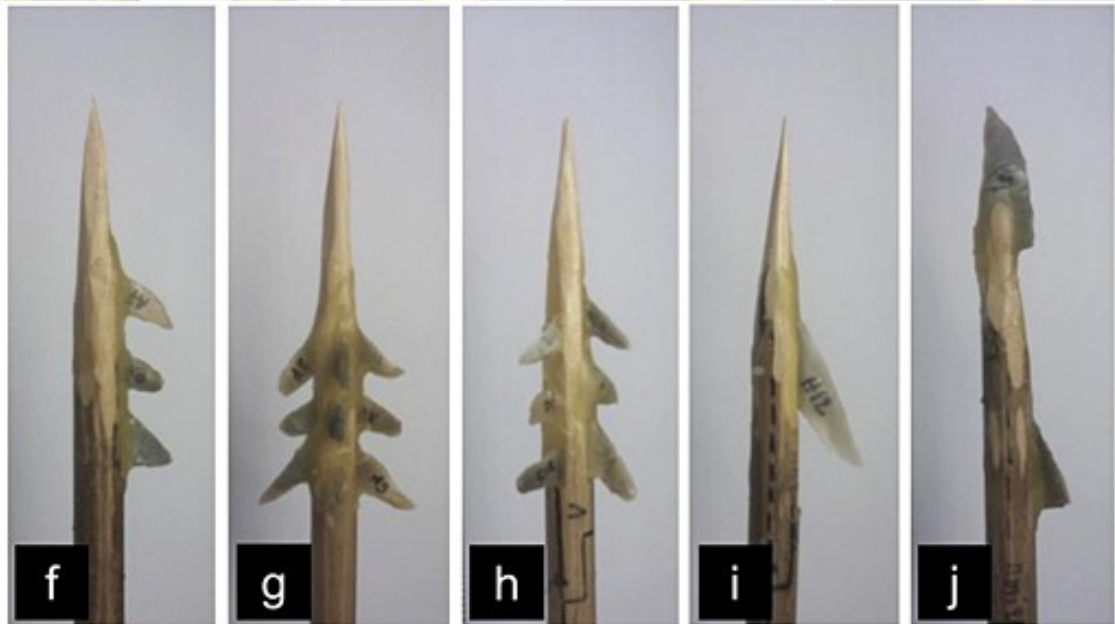
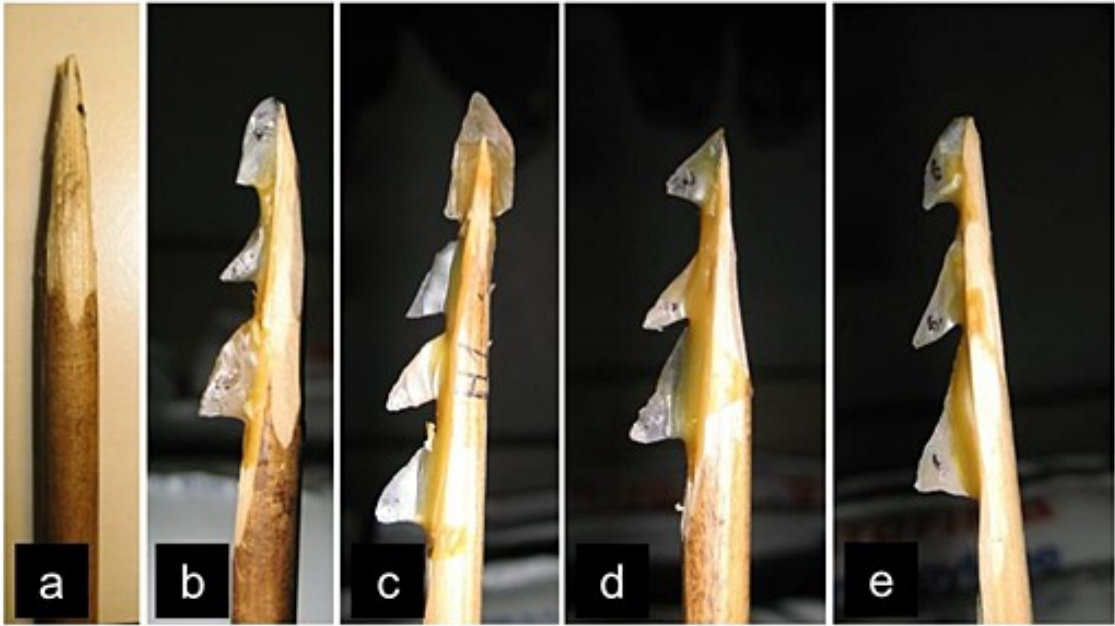
- ☑ Lov a získávání potravy
- ☑ Boj, ochrana rodu
- ☑ Tělesná cvičení, hry

- ☑ Iniciační obřady
- ☑ Bojové činnosti jako startér vývoje lidstva
- ☑ Bojové činnosti jako součást fylogeneze člověka

	nástroje	společenství	vedení boje
Homo habilis	Pěstný klín (olduvan), hole	Spolupracující skupina lovců - sběračů	Přepady a frontální útok
Homo erectus	Pěstný klín (acheuléen), hole, oštěp(?)	Skupiny lovců – sběračů, fraternální skupiny	Přepady a frontální útok
Homo sapiens	Různé nástroje, hole, oštěpy	Skupiny lovců – sběračů, fraternální skupiny	Přepady a frontální útok
Homo neanderthalensis	Pěstný klín (moustérien), oštěp	Skupiny lovců – sběračů, sídelní skupiny	Přepady a nájezdy
Homo sapiens sapiens	Různé zbraně úderové a vrhací (vrhač oštěpu), luk?	Skupiny lovců – sběračů, sídelní skupiny	Přepady, frontální útok, nájezdy

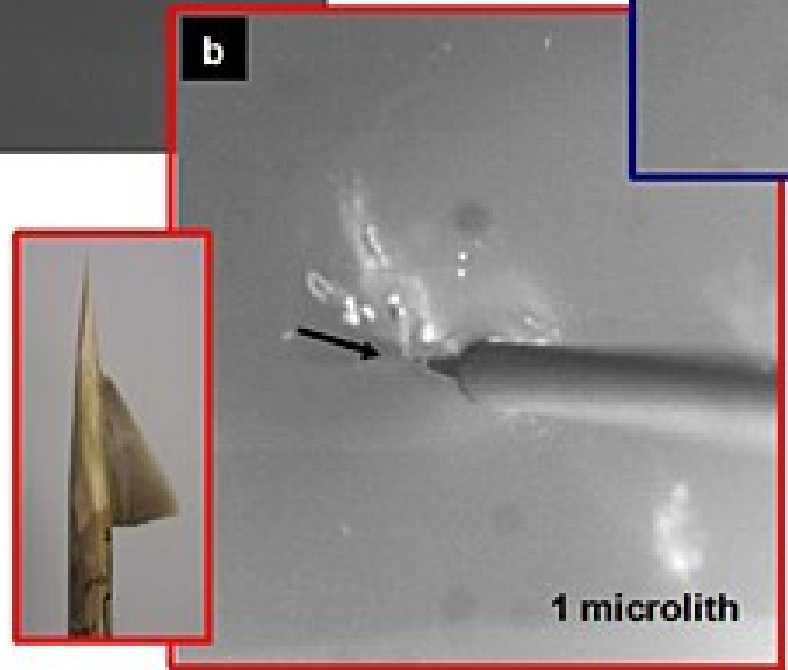
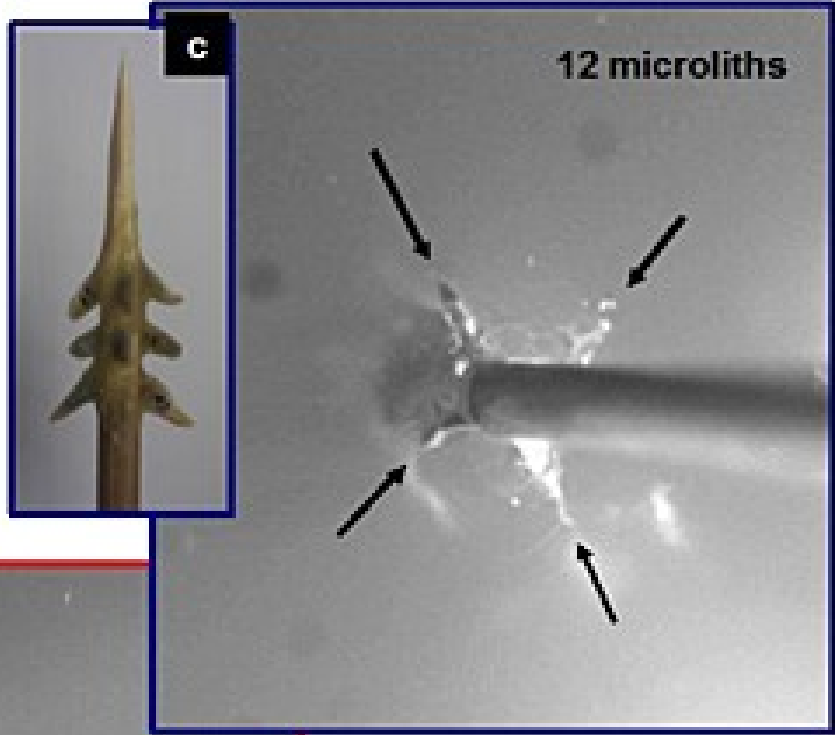
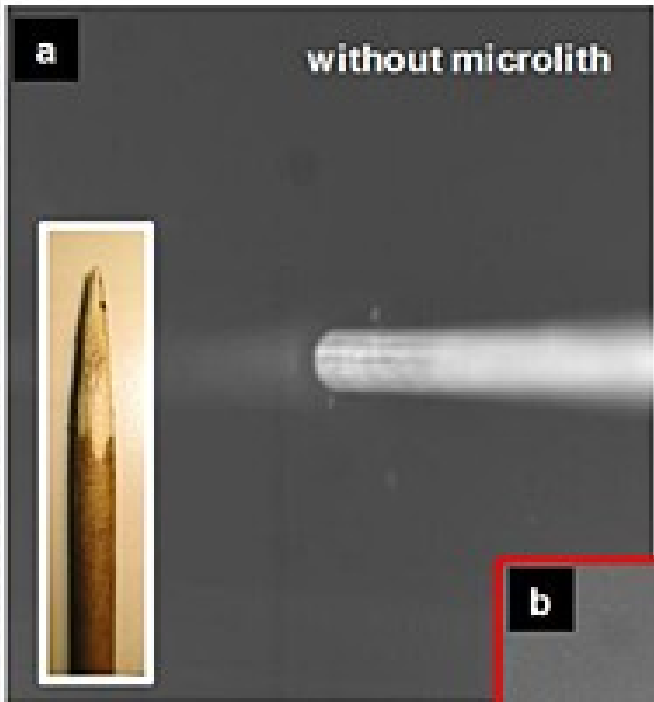
Efektivní dosah zbraní

- ☛ 2 m kopí
- ☛ 25 m oštěp
- ☛ 100 m oštěp s [vrhačem](#)
- ☛ 120 m luk
- ☛ 200 m kompozitní luk

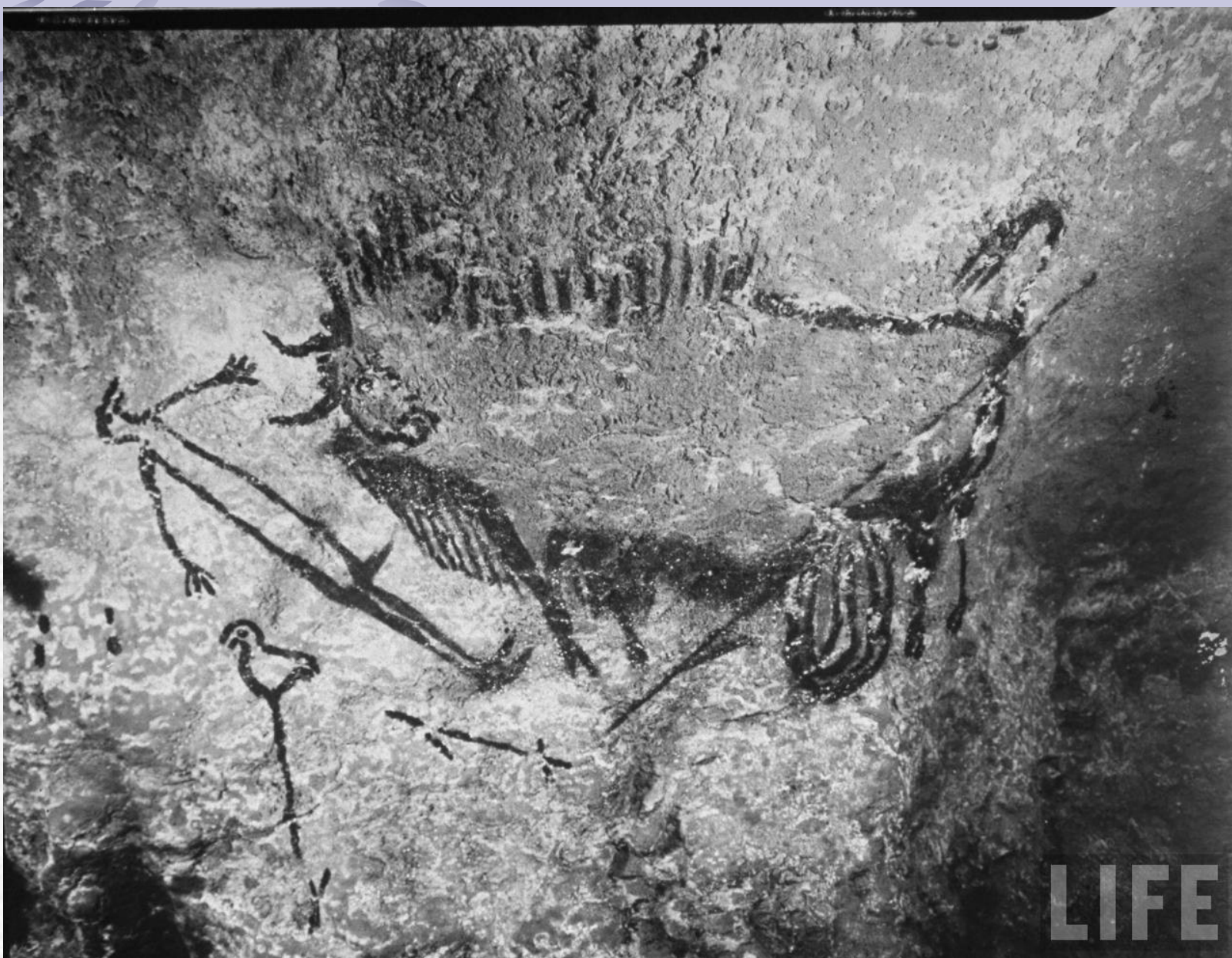

Fotografie z francouzského jeskyňného komplexu v Lascaux

http://www.lascaux.culture.fr/#/fr/02_00.xml

Iniciační obřady

Benin

Afrika

Války

- ☞ Sekulární
- ☞ Rituální

☞ Příklady:

- ☞ Amazonie, kmen Yanomami ([video](#), [pdf](#), [výběr manžela](#))
- ☞ Afrika, kmen Mursi ([video](#) 12:30)
- ☞ Namíbie/Botswana, kmen !Kung ([pdf](#))
  - „války“ jsou pozorovány i u některých primátů ([video](#))
- ☞ Znojmo ([video](#))

Lov

- ☛ - persistentní (vytrvalostní) lov (video)
- ☛ Lov ve skupinách umožňoval lovit i velká zvířata
- ☛ Lov v evoluci lidstva (pdf)
  - Člověk jako predátor
  - Člověk jako oběť

TABLE 4. Technologies, With Earliest Dates Proposed (ya = years ago), Area Where Found, and Probable Effects the Innovation Had

Trait	Earliest Evidence	Where	Probable Effect
Iron	3500 ya ⁶⁰	South-West Asia	Time saving in arrow making, axes, more trade
Poison	11,000 ya, cited in ⁸⁴	Zambia	Fast killing of large game by lone hunter, more meat
Bow (see arrow points)	11,000 ya ⁶¹	Germany	Effective killing at a distance
Spear thrower	17,000 ya ⁶²	France	Uni-male hunting, killing at a distance, more meat
Nets	22-29,000 ya ⁸⁵	Czech Republic	Bi-sexual hunting, effective fishing
Microoliths (arrow points), bows implied	65-70,000 ya ⁸⁶⁻⁸⁸	Tanzania South Africa	Effective killing at a distance, uni-male hunting, more meat
Fishing harpoons	75,000 ⁸⁸ 80,000 ya ⁸⁹	Congo	Greater male contribution to diet, lower mobility
Shellfish	125,000 ya ⁹⁰	South Africa	Coastal niche
Spears	400,000 ya ⁶³	Germany	Hunting of larger game, before this mostly scavenging, more meat, and better defense
Fire	790,000 ⁹¹ 1.6 mya ⁹²	Israel Africa	Protection from predators, lower mortality, warmth, cooking
Acheulean handaxe, cleaver	1.7 mya ⁹³	East Africa	Butchering, more meat, or opening beehives to get more honey
Oldowan chopper, hammerstone, scraper	2.6 my ⁹⁴	East Africa	Food processing, scavenging, tool manufacture
Carrying devices	?	Africa	Infant carrying, leather, straw or wooden devices to carry food to a central place
Wooden digging stick?	?	Africa	Digging tubers, thus adaptation to more open habitat, larger home range
Pounding/throwing rocks, hitting and jabbing sticks?	6 my?	Africa	Protection from predators, food processing, preadaptation for more open habitat

Z historie úpolových činností Starověké civilizace

Archeologický výzkum dokazuje existenci řízeného nácviku úpolů

- Indie
- Mezopotámie
- Egypt
- ...

Z historie úpolových činností

Egypt
3100 př.n.l.

Rukojeť obřadního nože

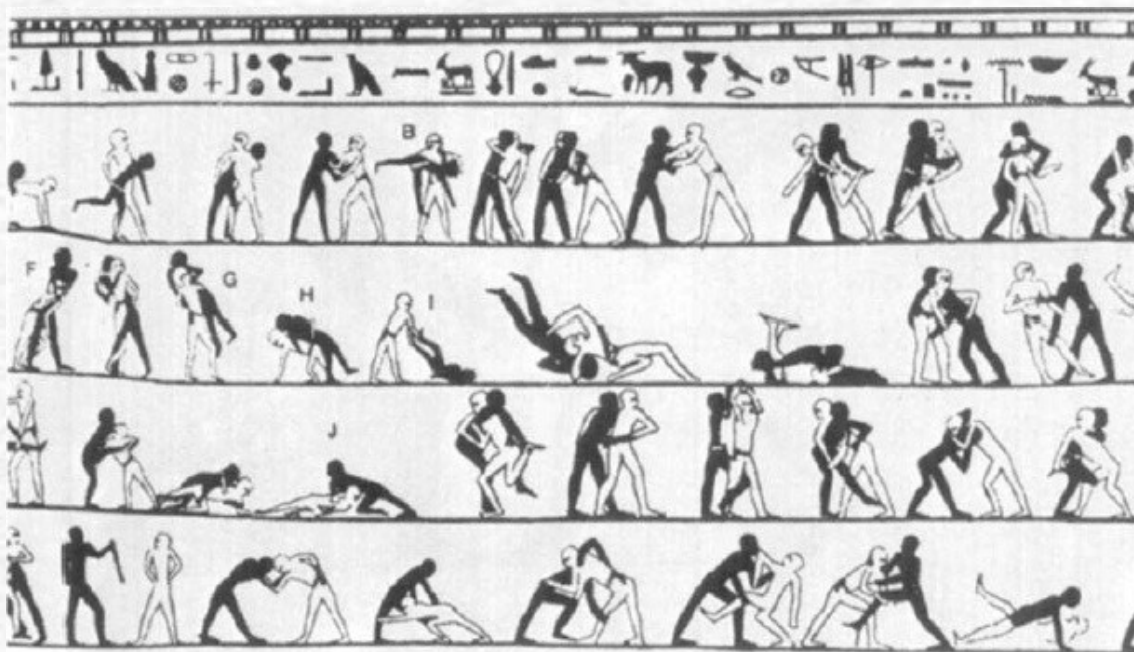
Z historie úpolových činností

Sumer
Naleziště Džafaja u Bagdádu

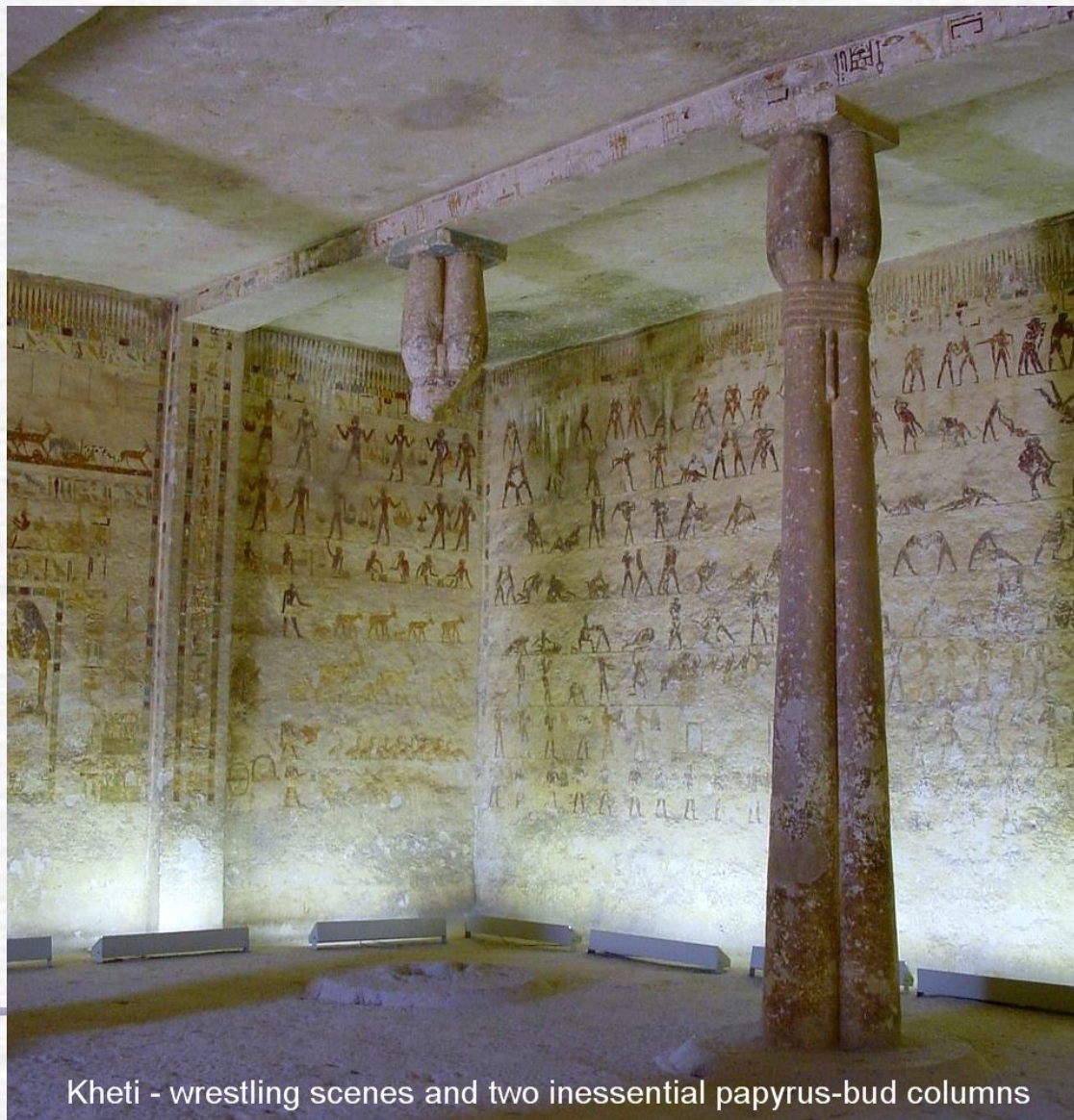
2800 př.n.l.
Bronzová soška

Z historie úpolových činností

Egypt, Ben Hasan
Hrobka prince Chetiho
2050 př.n.l.

Z historie úpolových činností

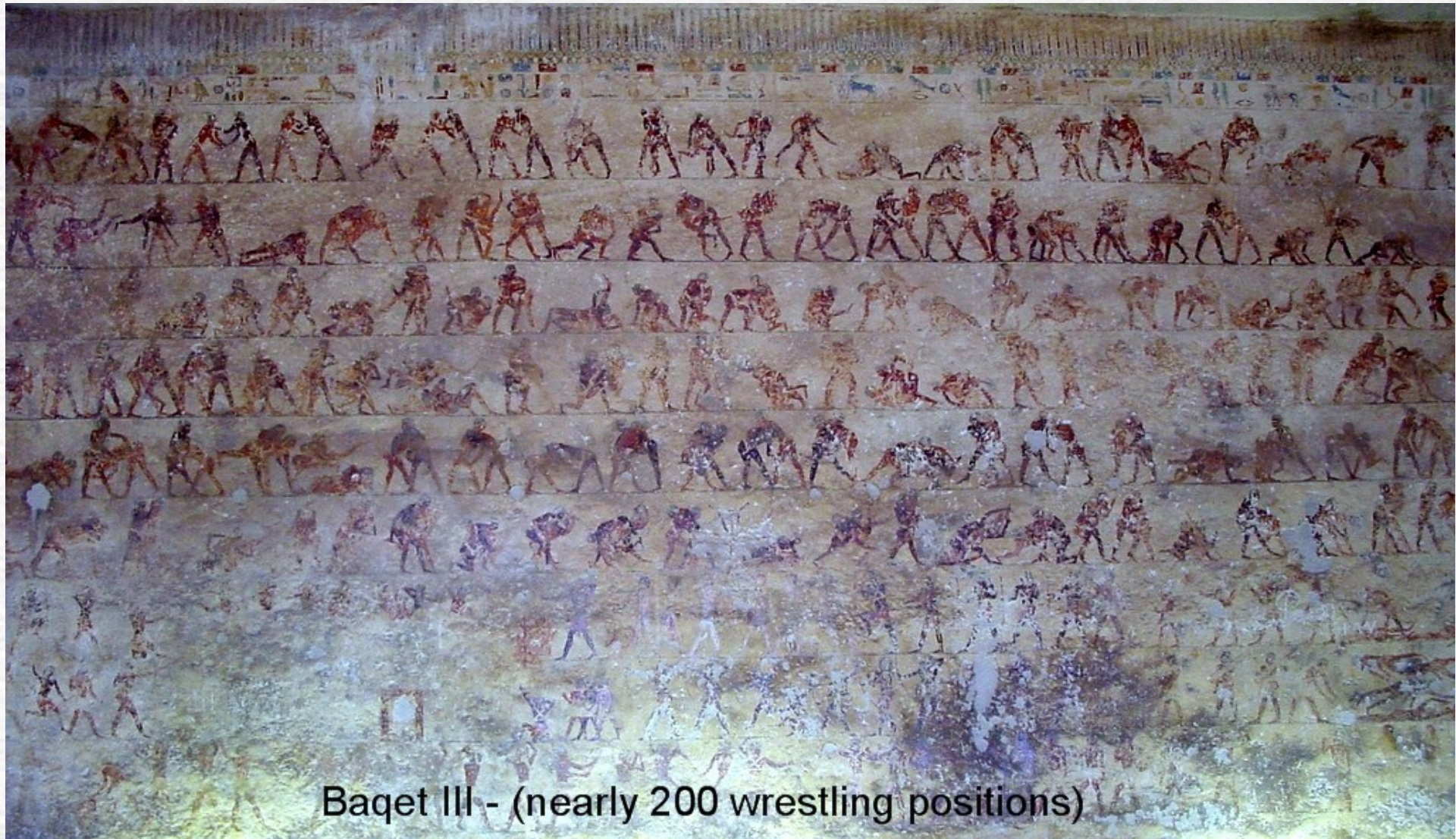
Kheti - wrestling scenes and two inessential papyrus-bud columns

Amenemhet -wrestling and seige

Amenemhet - niche with broken effiges

Baqet III - (nearly 200 wrestling positions)

Knunhotep - wrestling scenes & boats sailing to Abydos

Sociálně – historické aspekty

- Bojovníci – mýtičtí hrdinové
  - Přiznání magických vlastností bojovníkům – hrdinům

Sociálně – historické aspekty

- ☞ Bojovníci – mýtičtí hrdinové
  - Přiznání magických vlastností bojovníkům – hrdinům
- ☞ Bohové nebo jejich potomci
- ☞ Potomek boha a člověka
- ☞ Člověk ve spojení s božskou silou (předmětem)

Sociálně – historické aspekty

- Sakralizace – posvěcení boje (i násilí)
  - Potřeba omluvy
    - boží vůle
    - vyšší ideály
    - společenská nevyhnutelnost – sebeochrana)
  - Bojové činnosti jako nedílná součást vzdělání a dobrých mravů

Sakralizace (v průběhu dějin)

- ☞ spiritualizace (boj je součástí náboženství, nástrojem božstev)
- ☞ ritualizace (boj je součástí iniciačních obřadů, ritualizovaných her, společenských rituálů)
- ☞ heroizace (boj je prostředkem k hrdinství)
- ☞ nobilitace (boj je společným znakem vyšších vrstev)
- ☞ intelektualizace (boj je součástí výchovy)
- ☞ humanizace (boj je způsobem rozvoje osobnosti)
- ☞ sportizace (boj je sportovní, soutěžní disciplínou)

Úpolové sporty na starořeckých olympijských hrách

708 př. n.l., 18. hry	palé (zápas) palé jako součást pentatlonu (pětiboje)
688 př.n.l., 23. hry	pigmé (box)
648 př.n.l., 33. hry	pankration (všeboj)

Starověké olympijské hry

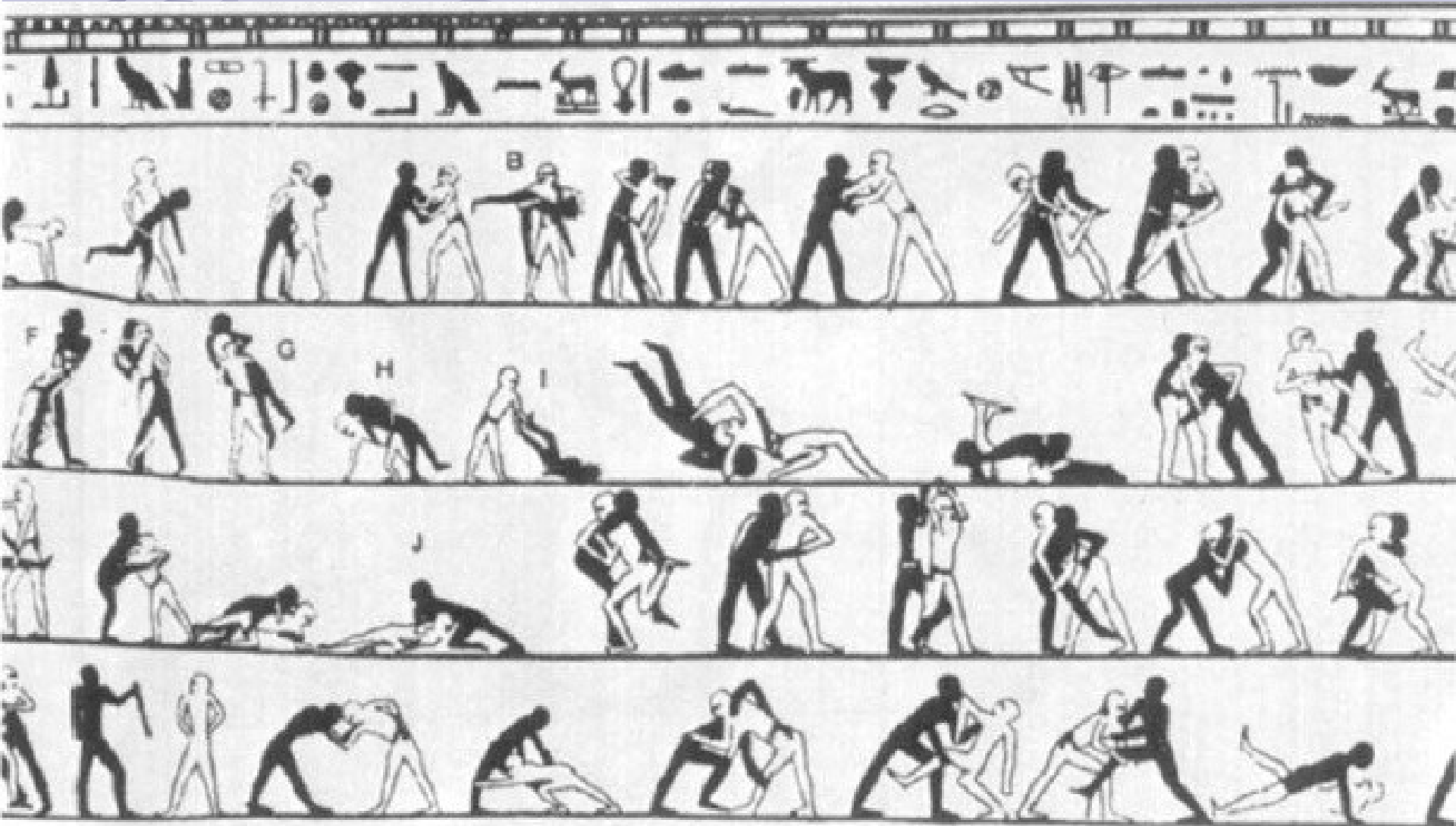
- ☞ Individuální soutěže hráli významnou roli ve starověkém Řecku
- ☞ Mluvíme o období několika staletí
- ☞ Mluvíme o území daleko přesahujícím dnešní Řecko
- ☞ Mluvíme o městských státech s různou politikou
- ☞ Mluvíme našim jazykem o starořeckých pojmech
- ☞ Některá data jsou pouhé domněnky

Důležitá data

- ☛ Doba bronzová 2500-1100 pnl.
- ☛ Doba těmna 1100-776 pnl.
- ☛ Archaická doba 776-480 pnl.
- ☛ Klasická doba 480-323 pnl.
- ☛ Helenistická doba 323-146 pnl.
- ☛ Římská doba 146 pnl. -

Doba bronzová 2500-1100 pnl.

- 2000 pnl. známé malby v Beni Hasan (Egypt)
- 1600 pnl. Fresky zachycující boxery (Akrotiri, Thera)
- 1500 pnl. Rytiny boxerů (Agia Triada, Kréta)
- 1200 pnl. Mykénské pohřebí slavnosti a hry

Egypt, Beni Hasan
Hrobka prince Chetiho
2050 př.n.l.

Doba temna

1100-776 pnl.

- 884 pnl. první olympijské hry (Eratostenes, cca 300 pnl.)
- 776 pnl. první olympijské hry (Hippias, 400 pnl.)
- 704 pnl. první olympijské hry (Mallwitz, 1988)

Archaická doba 776-480 pnl.

- 760-700 pnl. Homér
- 708 pnl. zápas palé a pentatlon na olympijských hrách
- 688 pnl. box pygmé na olympijských hrách
- 648 pnl. Pankration na olympijských hrách
- 586-582 pnl. Pýtijské hry (Delfy)
- 582 pnl. Istmijské hry
- 580 pnl. Hérine hry

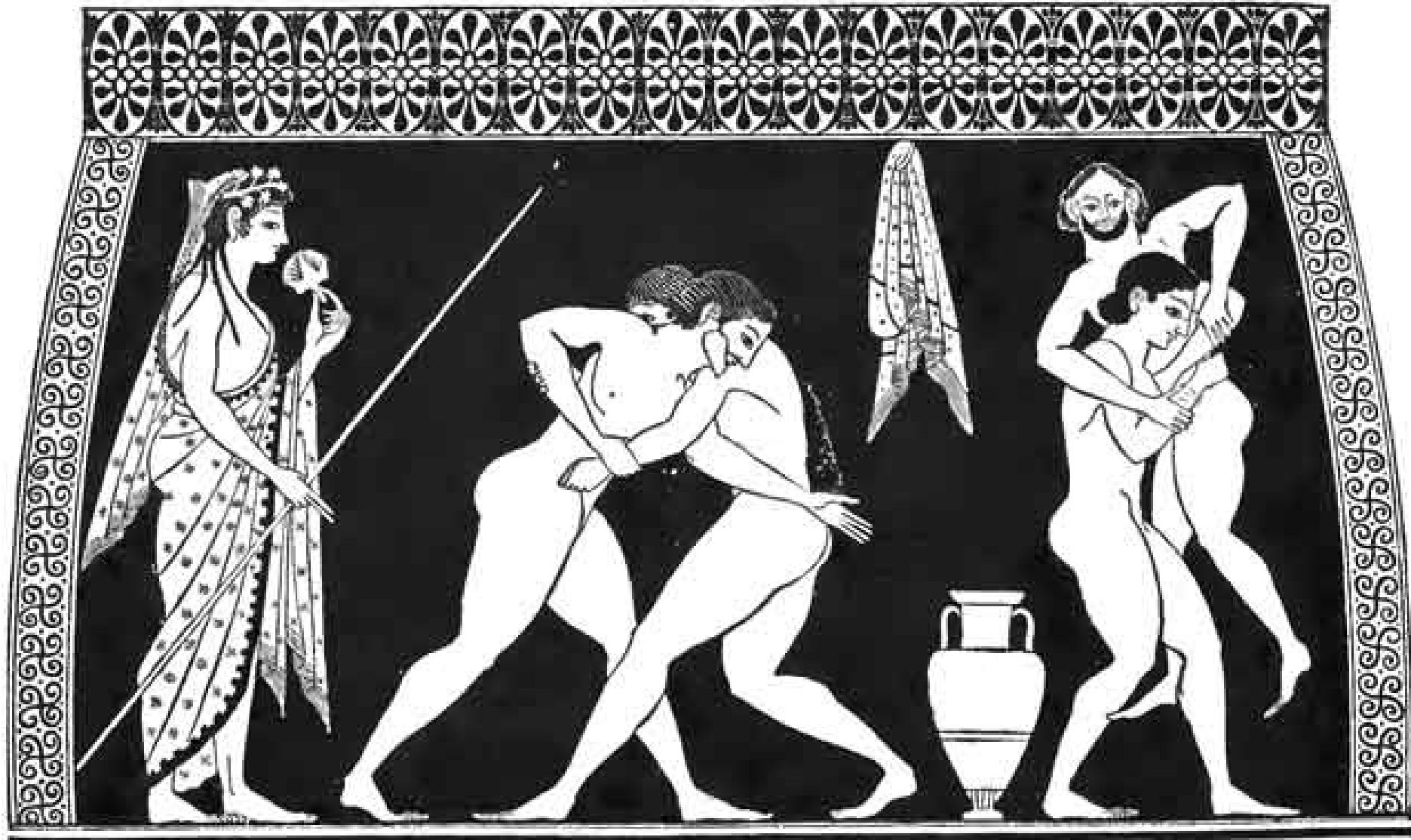
Archaická doba 776-480 pnl.

- 573 pnl. Nemejské hry
- 566 pnl. Panatenajské hry
- 560 pnl. První zmínka o gymnáziu
- 550-450 pnl. zlaté století Řeckého sportu
- 498-446 pnl. Pindarova poezie

Řecko, amfora s malbou od Andocidese
525 př.n.l.

Řecko, amfora s malbou od Andocidese
525 př.n.l.

Klasická doba 480-323 pnl.

- 480-479 pnl. Peržané v Řecku
- 431-404 pnl. Začátek peloponéžské války
- 399 pnl. smrt Sokrata
- 380-323 Alexander Velký

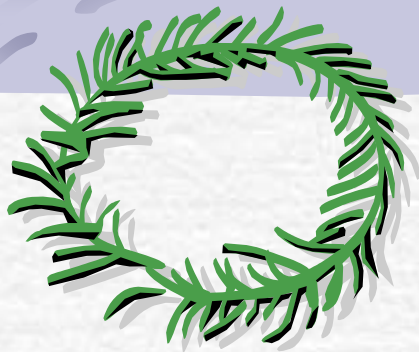
Helenistická doba 323-146 pnl.

- 200 pnl. Pankration pro chlapce

Římská doba

146 pnl. -

- 146 pnl. Řecko se stalo římskou provincií
- 385 nl. Poslední známý vítěz z Olympie
- 393 nl. Theodosius I zakázal pohanské svátky

Celořecké hry

Čtyři nejvýznamnější

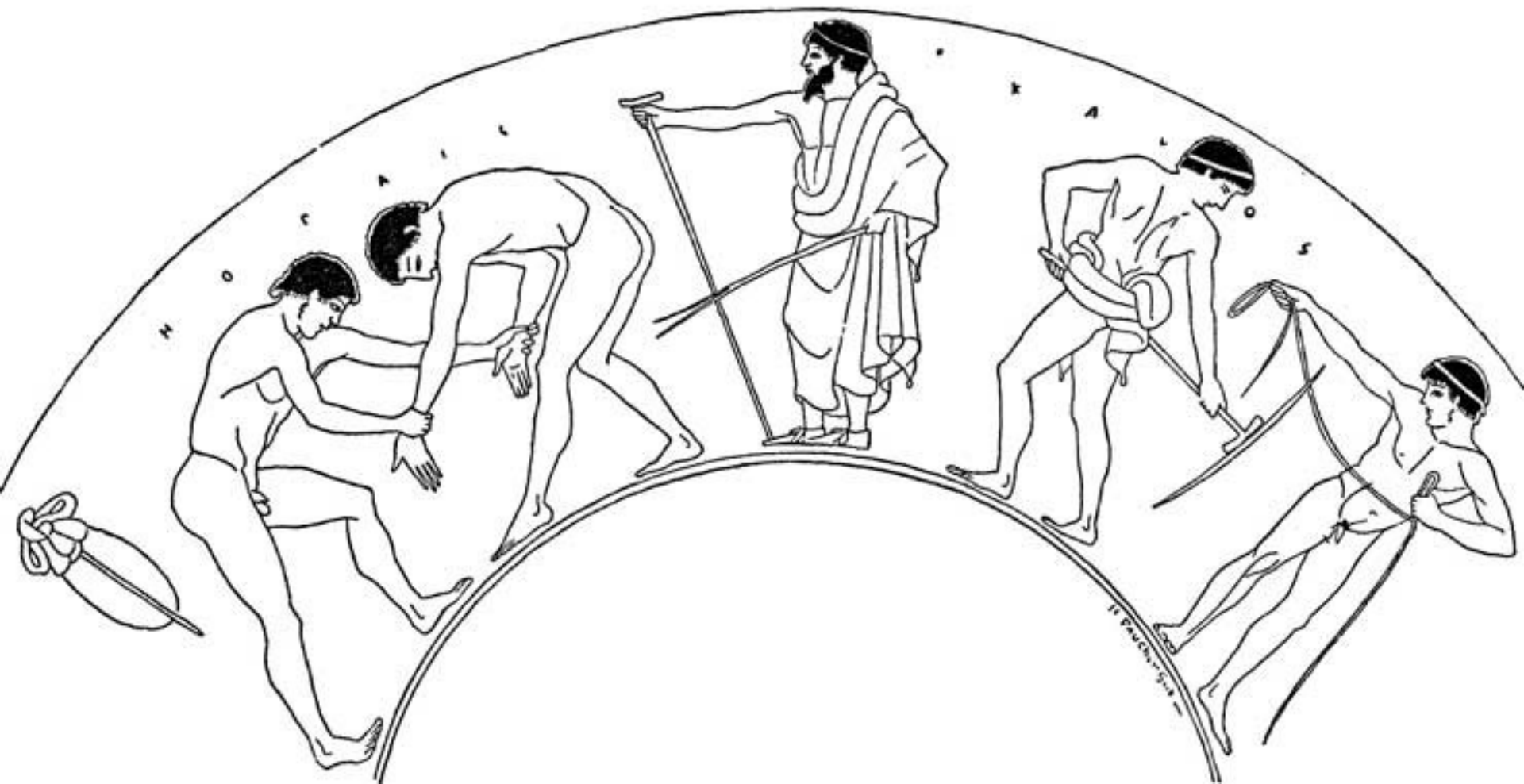

Hry	Místo	Zasvěcení	věvec	Interval	Založení
Olympijské	Olympia	Zeus	olivový	4	776 pnl.
Pýtijské	Delfy	Apolo	vavřínový	4	582 pnl.
Istmijské	Istmia	Poseidon	piniový	2	582 pnl.
Nemejské	Nemea	Zeus	celerový	2	573 pnl.

Sport jako výchova k vojenství/občanství

- ☞ Sparta – osobitý přístup (občan – homois)
- ☞ Sport - příprava občana, v případě potřeby vojáka
  - Ve Spartě znevažovali sport – jediná tělesná příprava je příprava na válku
- ☞ Individuální soutěže s cílem osobního prospěchu (átlon)
  - Týmová práce, skupinový boj

Zápas palé

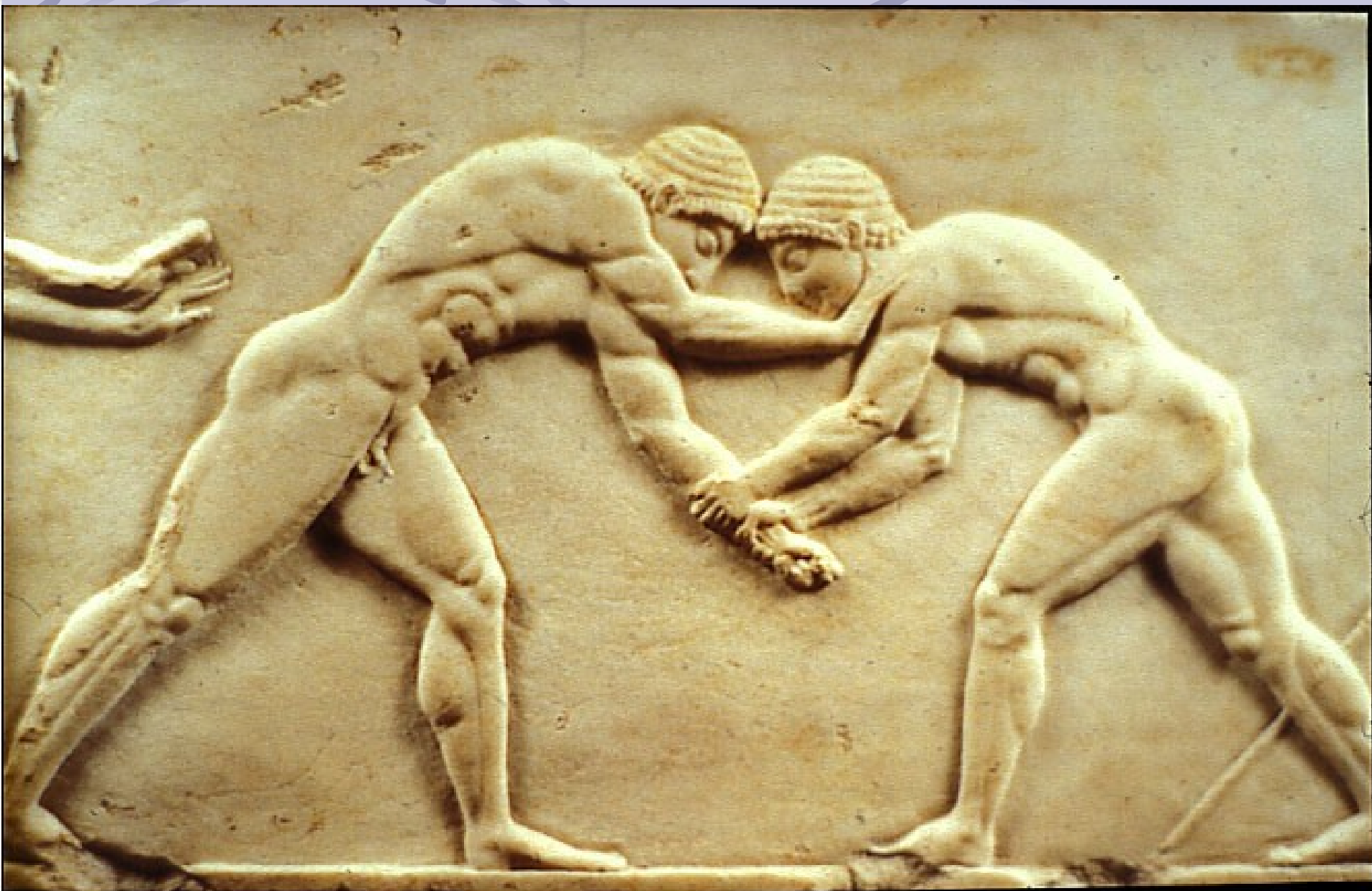
Zápas palé

- Orthia palé – v postoji
  - Vítězství na tři hody (triakter)
- Kato palé – na zemi
  - Donutit soupeře vzdát se, položit ho na zem

113) *Pale, systasis* (starting position)

114) Marble relief showing *systasis* in pale

327) Red figure skyphos showing digging up and sprinkling the track

Zápas palé

- ▣ Místo, délka střetnutí, úprava atlétů, technika
- ▣ ([video](#))

meson
echein
=
uchopit
uprostřed

115) Red figure amphora showing *meson echein* in pale

116) Red figure psykter showing *meson echein* in pale

117) Black figure kylix with *hellanodikas* checking knee

118) Red figure psykter showing *trachelizein*

trachelizein = držet šíji

119) Panathenaic amphora showing *hedran strephein*

☞ Hedran strephein = otočit se a sednout

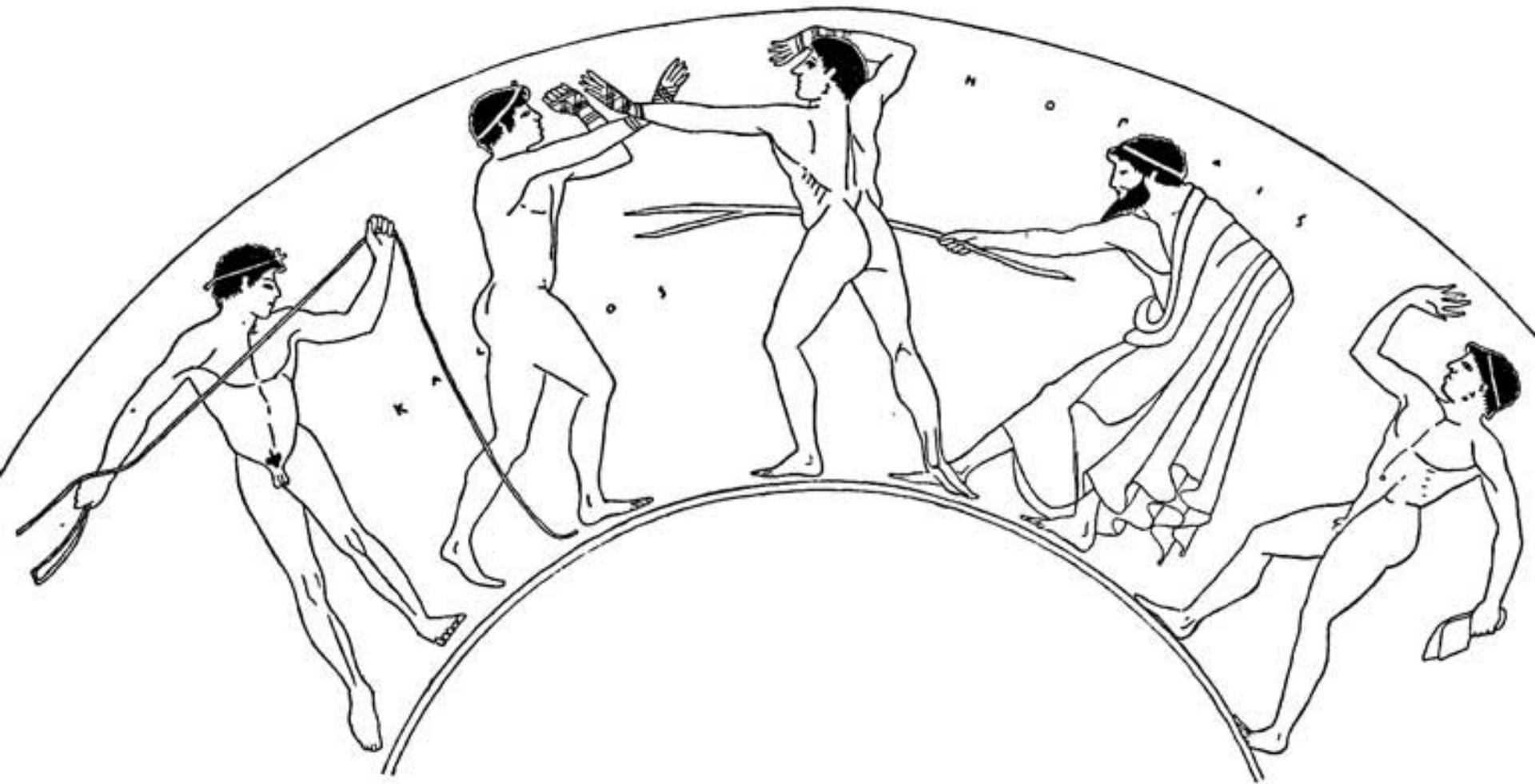

120) Red figure kylix showing "flying mare"

Létající klisna

Box pygmé

Box pygmé

- Hymantes (myrmex), oxeis hymantes
  - Caestus je římský objev
  - Tréninkové spherai

- Místo, délka střetnutí, úprava atlétů, technika
  - klimax

Pygmachia – boxerský zápas

121) Black figure amphora showing pygmachia with soft *himantes*

himantes – pásky k zpevnění zápěstí

123) Red figure kylix tondo, preparing to put on the soft *himas*

124) Red figure kylix tondo, tying the soft *himas*

Na detailu himantes pověšené na zdi

125) Red figure amphora, tying the soft *himas*

126) Black figure amphora with boxers waiting to fight

Místo: skamma

Losování soupeřů

Simultánní postupové zápasy

Použití různých úderů, především na hlavu

127) Panathenaic amphora with boys boxing, each with an offensive closed fist and a defensive open palm

128) Black figure skyphos with boxers out of position

129) Red figure amphora, conceding the victory

130) Panathenaic amphora, conceding the victory,
watched by next boxer and *Hellanodikēs*

131) Panathenaic amphora, *Hellanodikēs* flogging boxer (because he is hitting his opponent while he is down?)

132) Panathenaic amphora of 336/5 B.C. with hard *himantes*

Tvrde oxeis himantes

133) Hand of a bronze statue with hard *himas*

Tvrde oxeis himantes

137) Mosaic of boxer with *caestus*, 2nd A.D.

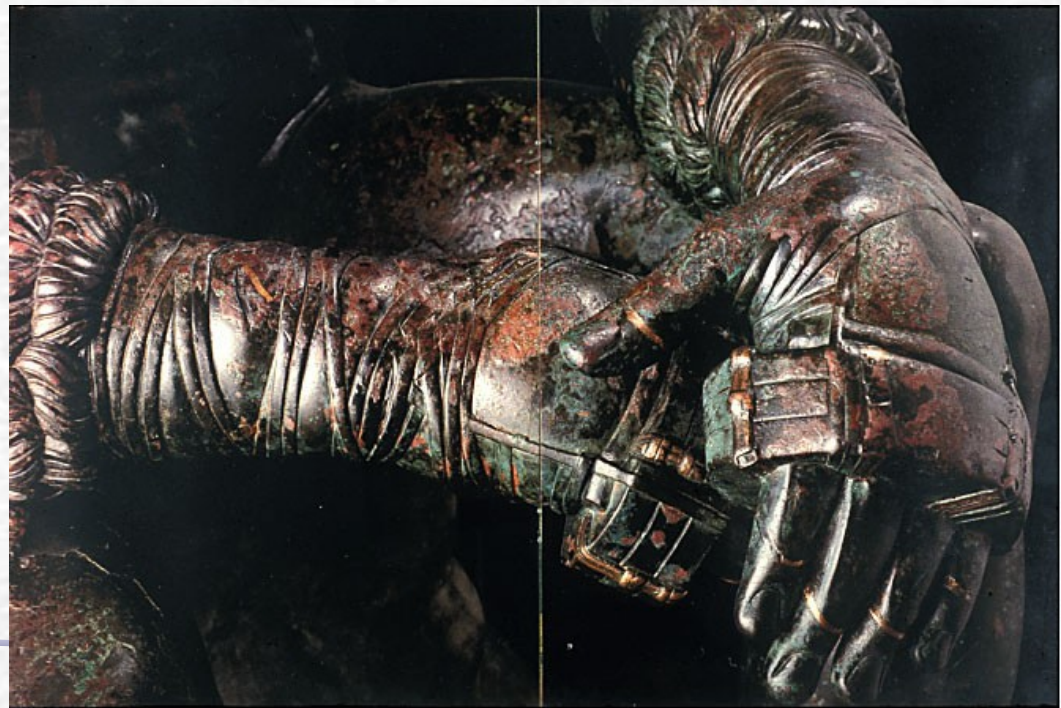
134) Bronze boxer with hard *himantes*

136) Head of bronze boxer with wounds inflicted by *himantes*

Boxerská zranění

135) Detail of hard *himantes* on bronze boxer

Bez váhových kategorií

Zápasníci byli losováni:

efedros = “na místě”
postup bez zápasu

anefedros postup vyhraným
zápasem

122) Bronze head of Satyros of Elis (victor at Olympia 332 and 328 B.C.) by Silanion

138) Mosaic of boxer with *caestus*, 1st A.D. (pre-79)

139) Statue of boxer with *caestus* padding on biceps, 3rd A.D.

Římský caestus, boxer (zbraň)

140) Bronze cista showing the Argonauts, including Polydeukes practicing on a *korykos*, ca. 300 B.C.

Korykos, boxerský pytel

141) Kreugas of Epidamnos, "winner"
at Nemea

142) Damoxenos of Syracuse, "loser"
at Nemea

Sochy vítězů (Damoxenos diskvalifikován)

Pankration

143) Pankration, Olympic event in 648 B.C., Roman copy of Greek original of Hellenistic date

Pankration

- ☛ Kato pankration – s pokračováním v boji na zemi
- ☛ Ano pankration – pouze v postoji
- ☛ Místo, délka střetnutí, úprava atlétů, technika

149) Herakles, the first pankratiast, vs. the Nemean Lion, black figure amphora, ca. 520 B.C.

30) Battle of the Lapiths and the Centaurs,
West Pediment, Temple of Zeus at Olympia, ca. 460 B.C

Dovoleno téměř vše:

- Údery
- Kopy
- Hody
- Držení
- Škrčení
- Páky

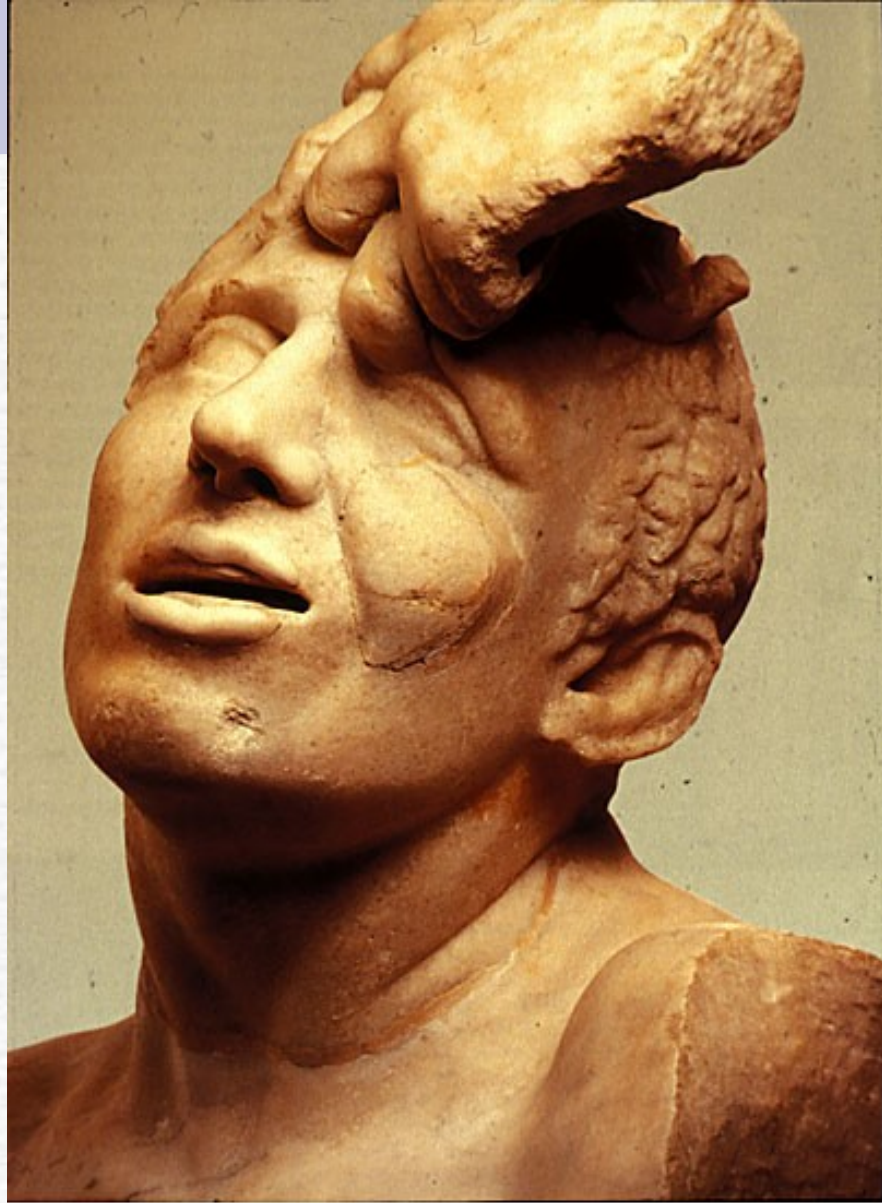
144) Pankration, rabbit punching,
Panathenaic amphora, 332 B.C.

145) Pankration, kicking, Panathenaic amphora, ca. 500 B.C.

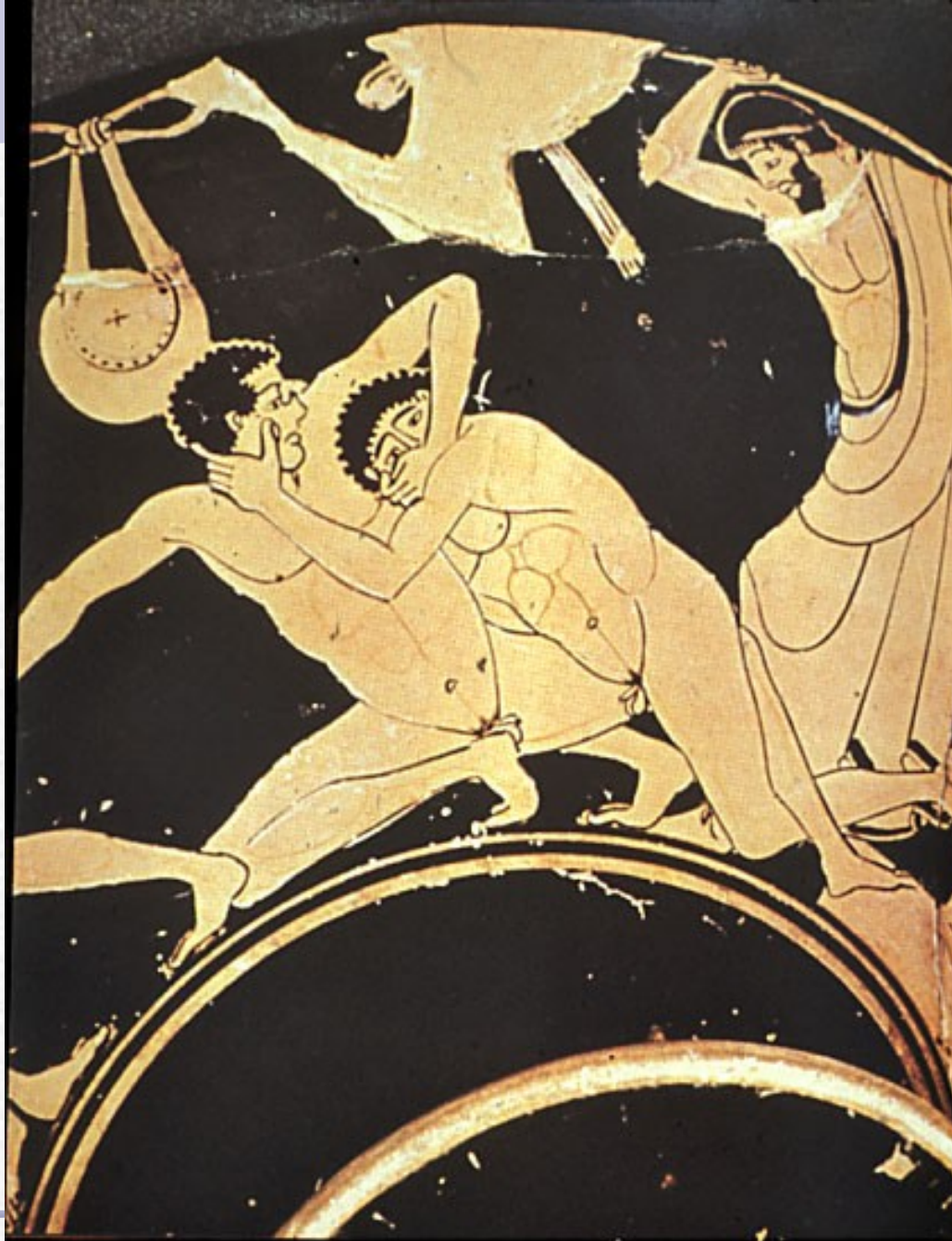

146) Bloody pankratiasts, red figure kylix fragment, 500-490 B.C.

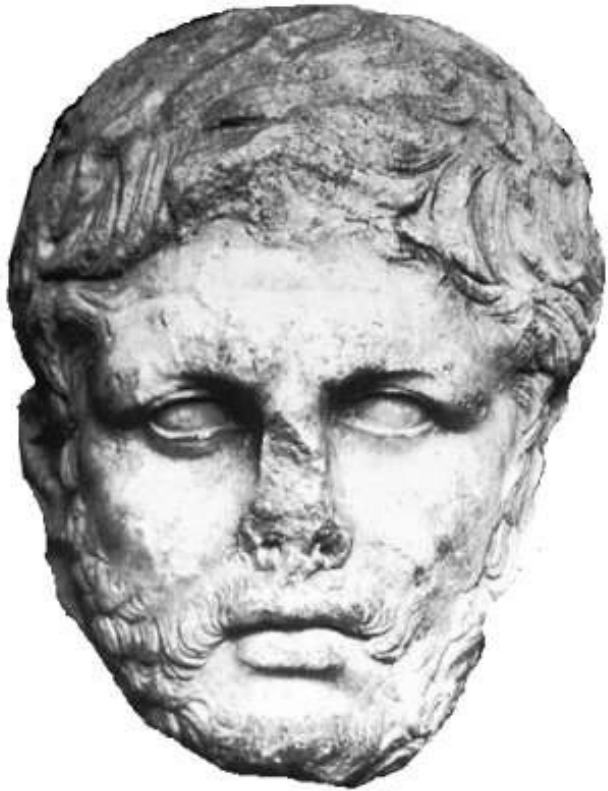

147) Pankration, gouging, Roman copy of Greek original of Hellenistic date

Kousání a dloubání očí bylo zakázáno

148) Pankration, gouging NOT!, red figure kylix, ca. 490 B.C.

Pausanias saw the statue of [Polydamas](#) at Olympia and wrote (VI, 5, 1) "And he on a high pedestal, the work of Lysippus, greater than all men, except for those called heroes, and of any other race that preceded mankind, and of contemporary men, Polydamas the Nicean is the greatest. Julian the African (Euseb. 93rd Olymp.) wrote: The oversize Polydamas won at the pancration, he who in Persia, in front of King Ochon, naked and unarmed, killed lions, had a duel with three of the fully armed bodyguard of the king, of those called the immortals "and killed them. The same man stopped chariots which were moving at full speed.

Arrachion of Phigalia

A heroic and at the same time tragic event took place at Olympia, when the pankratiast Arrachion from Phigalia died during the game. Arrachion being in a difficult position, when his opponent grabbed his neck, managed to make him raise his hand (the sign of defeat) by twisting his leg, while himself was dying. Arrachion, though dead, was pronounced the winner. He won three times at Olympia (572/568/564 BC).

Řím – úpadek sportu?

Gladiatorské zápasy:

▣ Profesionalizmus

▣ Specializace

▣ Brutalizace

- Rozvoj vojenství, medicíny
- Cíle gladiátorských her z hlediska jejich současníků

Řím – úpadek sportu?

- ☛ Co je to sport, kdy a proč vzniknul?
- ☛ Římské hry:
  - Ludi – organizované státem (vozatajské závody, hon na divoká zvířata)
  - Munera – soukromé hry (zahrnovaly i gladiátorské zápasy)
- ☛ 42 př. n. l. – první státem organizované gladiátorské hry

Gladiátoři

- Gladius – meč
- Gladiátor – ten, kdo používá meč
- 3. – 2. stol. př. n. l. vyzbrojeni převážně konvenčně (kopí, meč, štít, přilbice)
- Od 1. stol. př. n. l. různé zbraně, souboj jako představení

GLADIATOR

IN THEATRES EVERYWHERE MAY 2000

■ Samnita, Thrák, Hoplomachos, Murmillus,
Retiarius, Secutor, Andabates, Dimachaerus,
Eques, Essedarius, Laquerius, Sagittarius, Veles

WWW.GLADIATOR-THEFILM.COM

Program her

☞ Dopoledne

- zápasy divokých zvířat,
- představení s cvičenými zvířaty,
- lov zvířat (*venatio*)
- souboj člověka se zvířetem (*bestiarius*).

☞ V poledne

- popravy zločinců a uprchlých otroků (smrt mečem, ukřižování, upálení nebo roztrhání divokými zvířaty).
- Inscenované popravy (divadelní hra, končící smrtí)

☞ Odpoledne

- gladiátorské zápasy ([video](#))

■ Pravidla:

- gladiátor zápas vyhrál a přežil
- gladiátor byl zabit (10 – 25%)
- prohrál a následně byl zabit
  - prohrál a dostal milost
- souboj dopadl nerozhodně

■ Gladiátoři:

- Zločinci
- Otroci
- Zajatci
- Profesionálové

Začátek 15. století, manuskript

Rytířství - etymologie

☞ Rytíř

- Ritter – jezdec (něm.)

☞ Knight (angl.)

- Knecht – služebník, vazal (něm.)

☞ Miles (lat.) – voják

☞ Chevalier (fr.)

- Caballus – kůň (lat.)

☞ Rytíř je voják (válečník), šlechtic, jezdec

Rytířství - vznik

- Ve všech obdobích existovala skupina elitních válečníků
  - Bohatých
  - Bohatě placených (Bucellarius)
- Ve středověké Evropě od 11. století
  - Od 13. století rytíř = šlechtic

en celui champ. Dont il
auant q'les grec qui te .i.
noient la cite d'antioche
fuert mit espouetes & re

abatiret les murs iusq's
as fudemes ne onqs puis
ne fu habitee cele cite. De
la se partiret & uindrent

Rytíři - Evropa

7 ctností (septem probitates):

- jízda na koni (equitare)
- plavání (natate)
- lukostřelba (sagitare)
- zápas (caestibus), šerm (certare)
- lov (aucupari)
- šach (scacis ludere)
- veršování (versificare)

Rytíři – samurajové, Japonsko

☞ Bunbu rjódó:

- Dvojí cesta – vzdělání v boji i kultuře

Rytířská výchova

- ▣ Od 7 let páže
- ▣ Od 14 let panoš
- ▣ Od 21 let rytíř (iniciace)

Praxe rytířů

- ▣ Boj, války
- ▣ Lov
- ▣ Rytířské turnaje:
  - Do 15. – 16. století bojový charakter
  - Fiktivní systém inscenovaných soubojů

Praxe rytířů - turnaje

- ☛ Buhurt (melee, od 9. – 10. století)
  - Skupinový boj s cílem porazit (zajmout) jiného rytíře
  - Ve skutečném prostředí, se skutečnou zbrojí
  - Sir William Marshal, 1146–1219)
- ☛ Tjost (od 14. 15. století)
  - Souboj dvou rytířů
- ☛ Kolba
- ☛ Karusel

Měšťanská a lidová kultura

- ☛ Křesťanství : Ora et labora
(modli se a pracuj)
- ☛ Společenské vrstvy:
  - bellatores (ti, kteří válčí)
  - oratores (ti, kteří se modlí, duchovenstvo)
  - laboratores (ti, kteří pracují)

Sedm umění, ctností, snah

- Martianus Minneus Felix Capella (5. století) **Satira de nuptiis Philologiae at Mercurii**
- Petrus Alphonsi (12. – 13. století) **Dialectica clerici**
  - Quum **septem sint artes**, et **septem probitates**, et **septem industriae**; vellem ut haec mihi sicut se habent enumerares.
  - Hae sunt artes: **dialectica, arithmetica, geometria, physica, musica, astronomia, rethorica.**
  - Probitates vero hae sunt: **Equitare, natare, sagittare, cestibus, certare, aucupare, scacis ludere, versificari.**
  - Industriae sunt: **Ne sit vorax, potator, luxuriosus, violentus, mendax, avarus et de mala conversatione.**

Současná rytířská praxe

Historický šerm

- Snaží se o obnovení původních technik, postupů
- Považujeme za bojové umění

Scénický šerm

- Umělecké ztvárnění boje
- Divadlo, film, interaktivní představení
- Šermíři jsou zde herci

Dřevárny/LARP

- Zábava a hra v přírodě, hra na hrdiny
- Alternativa stolních her

Renaissance Martial Arts - the Web Documentary

☛ [Autor: John Clements](#)

☛ [Part 1](#)
[The Arts of Mars](#)

☛ [Part 2](#)
[War, Violence, and Duels](#)

☛ [Part 3](#)
[Masters of Defence](#)

☛ [Part 4](#)
[The Noble Science](#)

☛ [Part 5](#)
[Longsword to Rapier](#)

[Part 6](#)
[Spirit of the Age](#)

[Part 7](#)
[The Fighting Man](#)

[Part 8](#)
[Transition](#)

[Part 9](#)
[Loss](#)

[Part 10](#)
['Renaissance' and](#)

[Revival](#)

[Epilogue](#)

[Studying Renaissance](#)
[Martial Arts](#)

Rytířské akademie (17., 18. stol.)

- ▣ Nástup humanizmu, znovuobjevování antických i rytířských ideálů
- ▣ Rytířské akademie
- ▣ Filantropina (Guts-Muts ve Shephentalu)

Úpoly v tělovýchovných systémech (19. stol.)

- ☛ Německo – turnérské hnutí
(vlastenectví+branná
příprava+gymnastika)
- ☛ Švédsko – gymnastika
vojenská, pedagogická,
zdravotní, estetická
- ☛ Francie – F. Amoros, tělesná
výchova pro mládež
- ☛ Anglie – orientace na sport

Úpoly na našich územích

Staří Slované

5. – 6. stol.:

- Různé samostatné rody
- Neměli stálé vojsko
- Upřednostňování partyzánského vedení války

Středověk

- ☛ Úpolové činnosti v rytířské kultuře
- ☛ Měšťanská kultura:
  - I úpolové hry
  - Vztah ke každodennímu životu

Postupná institucionalizace

- 1659 - založena Královská česká zemská stavovská šermírna
- Městské šermírny
- Setkávání různých společenských skupin

Tělovýchovné ústavy v Česku

- 1830 Hirschův ústav v Praze
- 1843 Steffanyho (později přejmenován na Stegmayerův)
- 1845 Segenův
- 1848 Schmidtův-Malypetrův
- 1862 - Sokol

Sokolská soustava 1862

Čtyři odbory

- I. Cvičení bez nářadí a bez pomoci nebo odporu jiných cvičenců
- II. Cvičení nářad'ová
- III. Cvičení ve skupině
- IV. Úpoly

Sokolská soustava 1862

A. bez náčiní:

1. Odpory. Cílem je jenom překonávat odpor spolucvičence a jeho činnost je dopředu známá
2. Zápas. Nejen odpor protivníkovi, ale snaha přemoci ho. Shodit ho na zem tak, aby se stal jeho další odpor nemožným
3. Box – rohování. Útoky pažemi nebo nohama, jako i odvracení těchto útoků

B. s náčiním:

1. šerm šavlí
2. šerm fleretem (končířem)
3. šerm holí: krátkou (80-100 cm), dlouhou (do výše cvičencovy brady)
4. šerm bodákem
5. šerm dýkou

Dr. Miroslav Tyrš se cvičitelským sborem pražského Sokola v r. 1864.

Sokolská soustava 1862

A. bez náčiní:

1. Odpory. Cílem je jenom překonávat odpor spolucvičence a jeho činnost je dopředu známá
2. Zápas. Nejen odpor protivníkovi, ale snaha přemoci ho. Shodit ho na zem tak, aby se stal jeho další odpor nemožným
3. Box – rohování. Útoky pažemi nebo nohama, jako i odvracení těchto útoků

B. s náčiním:

1. šerm šavlí
2. šerm fleretem (končířem)
3. šerm holí: krátkou (80-100 cm), dlouhou (do výše cvičencovy brady)
4. šerm bodákem
5. šerm dýkou

Rozvoj sportu

- Šerm

- Zápas a box (přelom 19. – 20. stol.) –
těžká atletika

- Amatéři
- Profesionálové

- Džúdzucu (kolem 1910)

- František Smotlacha

První Československá republika

☞ Rozvoj úpolů, stejně jako všeho v nové republice

☞ Zákon o branné výchově

1. 7. 1937:

- Podpora tělovýchovných aktivit
- Zvýšený zájem o úpolové činnosti
- Spojení s branností a vlastenectvím

2. Světová válka

- ☞ Centralizace zájmové činnosti
- ☞ Podpora úpolových sportů – nástroj propagandy
- ☞ Osobnosti v perzekuci/v bojích

Socialistický sport

- ☒ Výrazná orientace na soutěž
  - Propagace režimu, boj mezi kapitalizmem a socialismem
- ☒ Centralizace sportu (Národní front – ČSSTV)
- ☒ Podpora mládeže
- ☒ Podpora vrcholového sportu

Oddíly a jejich členové 1957-1978

Rok	1957	1961	1966	1968	1972	1978
Sport						
Box	109	133	94	75	57	63
	2772	4583	3387	2866	2831	3319
Džúdó a karate	41	81	112	116	133	230
	1158	3150	4907	4963	7193	1538
Šerm	33	64	77	64	57	3
	1083	2060	2789	2106	1985	51
Zápas	79	119	103	71	71	81
	1856	4068	4289	3449	3914	5096

Po roce 1989

- Snížená podpora státu
- Vícezdrojové financování
- Rozvoj nových úpolových sportů
- Decentralizace sportovního hnutí

Úpolové sporty v olympijském hnutí

Úpolové sporty na starořeckých olympijských hrách

708 př. n.l., 18. hry	palé (zápas) palé jako součást pentatlonu (pětiboje)
688 př.n.l., 23. hry	pigmé (box)
648 př.n.l., 33. hry	pankration (všeboj)

Olympijské hnutí

- ☛ Mezinárodní olympijský výbor (IOC)
- ☛ Organizační výbory olympijských her
- ☛ Národní olympijské výbory
- ☛ Mezinárodní federace
- ☛ Národní organizace
- ☛ Kluby
- ☛ Samotní sportovci

V současnosti v programu OH

Šerm (1896)

Zápas (1896)

Box (1904)

Džúdó (1964)

Taekwondo (2000)

Úpolové sporty na novodobých olympijských hrách

	Šerm	Zápas	Přetahování lanem	Box	Džúdó	Taekwondo
1896 Atény						
1900 Paříž						
1904 St. Louis						
1908 Londýn						
1912 Stockholm						
1920 Antverpy						
1924 Paříž	xxxxxxx					
1928 Amsterdam	xxxxxxx					
1932 Los Angeles	xxxxxxx					
1936 Berlín	xxxxxxx					
1948 Londýn	xxxxxxx					
1952 Helsinky	xxxxxxx					
1956 Melbourne	xxxxxxx					
1960 Řím	xxxxxxx					
1964 Tokio	xxxxxxx					
1968 Mexiko	xxxxxxx					
1972 Mnichov	xxxxxxx					
1976 Montreal	xxxxxxx					
1980 Moskva	xxxxxxx					
1984 Los Angeles	Xxxxxxx					
1988 Soul	Xxxxxxx					
1992 Barcelona	Xxxxxxx				xxxxxxx	
1996 Atlanta	Xxxxxxx				xxxxxxx	
2000 Sydney	Xxxxxxx				xxxxxxx	Xxxxxxx
2004 Atény	Xxxxxxx	xxxxxxx			Xxxxxxx	xxxxxxx
2008 Peking	Xxxxxxx	xxxxxxx			Xxxxxxx	xxxxxxx
2012 Londýn	Xxxxxxx	xxxxxxx		Xxxxxxx	Xxxxxxx	xxxxxxx

Porovnání tradičního a olympijského džúdó

	Tradiční džúdó	Olympijské džúdó
Cíle džuda	Mravní výchova, tělesná výchova, branná výchova	Maximalizace sportovního výkonu a vítězství v soutěži
Džúdóka	Člověk přísahou potvrzující chovat se morálně, jít příkladem	Sportovec snažící se o maximalizaci sportovního výkonu
Randori	Pouze jedna z metod cvičení	Cíl a smysl cvičení
Cíl randori	Zlepšit svou a pomoci zlepšovat soupeřovu schopnost aplikovat techniky dle principů Kódókan džúdó	Randori je ztotožněno se šiai. Cílem je vyhrát nad soupeřem jakýmkoli způsobem neodporujícím pravidlům
Kategorie v randori	Žádné	Váhové kategorie po vzoru západních úpolových sportů, zrušení kategorie open na olympijských hrách

Porovnání tradičního a olympijského džúdó

	Tradiční džúdó	Olympijské džúdó
Ohodnocení	Ippon, vítězství čistou technikou	Juko, koka, vítězství málo bodovanými technikami
Olympijské hry v Tokiu	1940 - ukázky komplexu japonských bojových umění bez snahy o zařazení džúdó do programu	1964 – zařazení džúdó jako soutěžní disciplíny
Organizace	Žádná, v Japonsku rozšiřování ve vzdělávacích institucích, neformální rozšiřování ve světě	Struktura národních, kontinentálních organizací a celosvětové organizace
Výkonové měřítko	Stupeň (dan)	Vítězství v soutěži

Formy džúdó

- ☛ **Tradiční džúdó** – původní, v podstatě již zaniklý *výchovný systém* zakladatele Džigora Kana
- ☛ **Kódókan džúdó** – džúdó vyučované v instituci Kódókan, stojí na pomezí mezi tradičním a olympijským džúdó
- ☛ **Olympijské (sportovní) džúdó** – moderní *sportovní* (komerční) *disciplína*, řízená Mezinárodní federací džúdó

Otázky k ženským úpolovým disciplínám

- ▣ Jaká je historie ženských úpolových disciplín na OH?
- ▣ Co zjistíme z porovnání ženských a mužských disciplín?
- ▣ Jaká je současná situace a co očekáváme v budoucnosti?

Ženské úpolové disciplíny

- Šerm (fleret), 1924, Paris
- Džúdó, 1992, Barcelona
- Taekwondo, 2000, Sydney
- Zápas, 2004, Athens

Časový odstup zařazení ženských a mužských úpolových disciplín

	šerm	zápas	Džúdó	taekwondo	box
soutěže mužů	1896	1896	1964	2000	1904
soutěže žen	1924	2004	1992	2000	2012
časový posun	28	108	28	0	108

Ženské úpolové disciplíny

- ☞ Olympijské disciplíny jsou pouze soubojové. Byly jako sportovní disciplíny vytvořeny muži pro muže.
- ☞ Otázka zařazení nesoubojových disciplín umožňujících hodnocení estetiky pohybu, uměleckého dojmu, plynulosti pohybu atd.:
  - Taekwondo (poomse)
  - karate (kata)
  - wushu (taolu)

Uznané IOC, ale nezařazené

Karate (World Karate Federation, WKF).

Přetahování lanem (Tug of War International Federation, TWIF)

Sumó (International Sumó Federation, ISF)

Wušu (International Wushu Federation, IWF)

Procentuální podíl úpolových sportů na olympijských a světových hrách

	Celkem sportů	Z toho úpolových	% podíl
(letní) Olympijské hry	28	5	17,8
Světové hry	32	5	15,6

Světové hry – předsíň OH

- ☛ Každé 4 roky, rok po OH (2013, Cali, Kolumbia)
- ☛ organizuje Mezinárodní sdružení světových her (International World Games Association, IWGA)
- ☛ pod patronátem Mezinárodního olympijského výboru (IOC)
- ☛ V současnosti 32 sportů

Úpolové sporty v programu WG

Aikidó

Džúdžucu

Karate

Přetahování lanem

Sumó

Wušu

Formy úpolových sportů

individuální souboj dvou soupeřů s využitím:

technik hodů, držení apod. v boji v postoji i na zemi (džúdó, zápas, sumó)

technik úderů/kopů (box, karate (kumite), taekwondo)

technik úderů/kopů a hodů, držení atd. (wušu (sanšou))

technik se zbraněmi (šerm)

skupinový souboj dvou družstev (přetahování lanem)

ukázky technik úpolového sportu se zbraněmi nebo beze zbraní:

individuální (karate (kata), wušu (taolu))

skupinové (karate, wušu)

Původ úpolových sportů

- ☒ evropské (přetahování lanem, šerm)
- ☒ evroamerické (box, zápas)
- ☒ asijské:
  - japonské (džúdó, karate, sumó)
  - korejské (taekwondo)
  - čínské (wušu)

Paralympijské úpolové sporty

Šerm vozíčkářů (1960)

Džúdó pro zrakově postižené (1988)

Světové úpolové hry SportAccord

 [SportAccord World Combat Games](#)

 SportAccord

- nástupnická organizace General Association of International Sports Federations (GAISF)
- Sdružuje různé olympijské i neolympijské sporty

Světové úpolové hry

- ☞ **Aikidó**, reprezentováno Mezinárodní federací aikidó (International aikido federation, IAF)
- ☞ **Box**, reprezentován Mezinárodní asociací boxu (International Boxing Association, AIBA)
- ☞ **Džúdó**, reprezentováno Mezinárodní federací džúdó (International judo federation, IJF)
- ☞ **Džúdžucu**, reprezentováno mezinárodní federací džúdžucu (**Ju-Jitsu International Federation, JJIF**)
- ☞ **Karate**, reprezentováno Světovou federací karate (World karate federation, WKF)
- ☞ **Kendó**, reprezentováno Mezinárodní federací kendó (International Kendo Federation, FIK)
- ☞ **Kickbox**, reprezentován Světovou asociací kickboxerských organizací (World Association of Kickboxing Organizations, WAKO)
- ☞ **Muaythai**, reprezentován Mezinárodní federací amatérského muaythai (International Federation of Muaythai Amateur IFMA)
- ☞ **Sambo**, reprezentováno Mezinárodní federací amatérského sambo (International Federation of Amateur Sambo, FIAS)
- ☞ **Savate**, reprezentováno Mezinárodní federací savate (Fédération internationale de savate, F.I.Sav.)
- ☞ **Sumó**, reprezentováno Mezinárodní federací sumó (International Sumó Federation, ISF)
- ☞ **Šerm**, reprezentován Mezinárodní šermiřskou federací (Fédération internationale d'escrime, FIE]
- ☞ **Taekwondo**, reprezentováno Mezinárodní federací taekwondo (World Taekwondo Federation, WTF)
- ☞ **Wušu**, reprezentováno Mezinárodní federací wušu (International Wushu Federation)
- ☞ **Zápas**, reprezentován Sjednoceným světem zápasu (United World Wrestling, FILA)

International Martial Arts Games

 <http://www.games2011.org/#/main>

Novodobé olympijské hry

- 1894 – založení Mezinárodního olympijského výboru (P. de Coubertin)
- Evoluce MOV
- Zdroje k olympismu
  - Víc než 17.000 publikací
  - Víc než 100.000 webových prezentací
  - Víc než 100 celovečerních dokumentů

Základní pojmy

- ▣ Olympijské hry
  - ▣ Olympiáda
  - ▣ Olympismus
-
- ▣ Rozdíl mezi antikou a současností

Exkluze a inkluze

- ☞ Amaterismus a pseudoamaterismus
  - Amaterismus na starořeckých hrách
  - Jak se pozná profesionál?
- ☞ Není důležité vyhrát, ale zúčastnit se?
  - Antická rovnice hrdina = první z X co dosáhl Y
  - Coubertinovo pojetí elitářství a meritokracie
- ☞ Ženy na OH
  - Coubertinův odkaz
- ☞ Paralympické hry

První postantické olympijské hry

- 1604 – 1857 Cotswoldské „Olympick Games“ (R. Dover) – obnovené 1952
- 1839 – Švédsko
- 1844 – Montreal
- 1849 – W. P. Brooks – „Olympian Games“, Shrospire
- 1853 – NY, Franconiho hipodrom: „množství těch nejatraktivnějších her starověkého Řecka a Říma“

První postantické olympijské hry

- 1859 – Atény (E. Zappas)
- 1862 – Liverpool, první Olympijský festival liverpoolského atletického klubu
- 1866 – první Olympijský festival Atletické společnosti Velké Británie
- 1866 – první národní olympijské hry v Londýně

První postantické olympijské hry

- 1870 – Atény (E. Zappas)
- 1875 – Atény (E. Zappas)
- 1888/89 – Atény (E. Zappas)
- 1892 – myšlenka Anglo – saské olympiády (J. A. Cooper)
- 1894 – Atény, 1. Hry MOV (D. Vikelas)

Paralympijské hry

1960 Řím	23	400
1964 Tokio	22	390
1968 Tel Aviv	29	750
1972 Heidelberg	44	1000
1976 Toronto	42	1600
1980 Arnhem	42	2500
1984 Stoke Mandeville a NY	42	4080
1988 Soul	61	3053
1992 Barcelona	82	3020
1996 Atlanta	103	3195
2000 Sydney	123	3843
2004 Atény	141	4000
2008 Peking	148	4200

Sociální aspekty úpolových sportů na OH

- Násilí
- Agresivita
- Zdravotní aspekty vrcholového úpolového sportu
- Ženy v úpolových sportech

Budoucnost úpolových sportů na OH

- ▣ Tradice vs nové trendy
- ▣ Rovnováha
  - typy soutěží
  - ženské vs mužské disciplíny
  - kulturně – geografické rozložení
  - Společenská poptávka
(sportovci/veřejnost/média)
- ▣ Otázky komerce